

ΘΑΝΑΣΗΣ ΤΟΤΣΙΚΑΣ: «ΤΑ ΕΡΓΑ ΠΟΥ ΦΤΙΑΧΝΩ ΕΙΝΑΙ ΣΑΝ ΕΝΑΣ ΦΥΣΙΚΟΣ ΚΑΡΠΟΣ ΚΑΙ ΜΑΛΙΣΤΑ ΕΝΑ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟ ΕΙΔΟΣ ΚΑΡΠΟΥ»

Συνέντευξη του Θανάση Τότσικα στην Αλεξάνδρα Κοροζενίδη
The Art Newspaper Greece
3 Απριλίου 2018

Στην ησυχία της φύσης, σε μία κατάφυτη έκταση λίγο έξω από το χωριό Πολυδένδρι της Λάρισας, ο πολυδιάστατος και κυρίως αυτοδίδακτος καλλιτέχνης, παρατηρεί την φύση, τον μεγάλο δάσκαλο όπως λέει, δημιουργεί μέσα από την εμπειρία, καταπιάνεται με όλων των ειδών τα υλικά και τα μέσα και διατηρεί μία στάση της ζωής αυθεντική και αφοσιωμένη στην δημιουργική πράξη της τέχνης. Συνδέει την τέχνη με την ζωή, την εμπειρία με την νόηση και το ένστικτο, την χρηστικότητα με την φόρμα, το χειρωνακτικό και το διανοητικό, την τέχνη και την τεχνολογία ως εκφράσεις φυσικών νόμων, ακολουθεί το ένστικτο και τον αυθορμητισμό, φτάνει την παρατήρηση των πράγματων στα άκρα, στο πιο «αιχμηρό» της σημείο. Στα χέρια του, το πιο απλό αντικείμενο μεταμορφώνεται σε έργο τέχνης. Η ζωή, η ζωτική δύναμη, η ενέργεια, η καρτερικότητα, το άνοιγμα στα πράγματα, το αυθεντικό και το πρωτόλειο, η ορμή αλλά και η υπομονή είναι εργαλεία για την τέχνη του και τρόπο ζωής. Συνδέουν τα τόσο διαφορετικά έργα που έχει παράξει: από το έργο της πρώτης ατομικής του έκθεσης (1982), μια αναπαραγωγή μίας λίθινης καλύβας με εργαλεία, τα ζωγραφικά του έργα με τα έντονα χρωματικά γεωμετρικά σχήματα, την εγκατάσταση με την Ducati στην Μπιενάλε της Βενετίας το 1997, τους περιστρεφόμενους κυλινδρικούς μηχανισμούς στην Documenta το 1992, τις φωτογραφίες τοπίου στην έκθεση Outlook (μέρος του έργου προκάλεσε αντιδράσεις), τα γλυπτικά του έργα, τα μουσικά όργανα, την επιτέλεση όπου παίζει το σιτάρ και πιο πρόσφατα τα μαχαίρια.

Ο Θανάσης Τότσικας χρησιμοποιεί συχνά την λέξη «μαστοριά». Το «μαστοριλίκι» είναι εργασία χειρωνακτική, έχει να κάνει με την ύλη, είναι όμως, για τον καλλιτέχνη και μέρος μιας ευρύτερης αντίληψης της χειρωναξίας ως βαθιάς κατανόησης των πραγμάτων μέσα από την σπουδή, την παρατήρηση των νόμων της φύσης . Μέσα από την κατανόηση αυτή, έρχεται και η θέαση και αντίληψη της ανθρώπινης ψυχής και του εαυτού. Η τέχνη είναι μία έκφραση κορύφωσης αυτής της κατανόησης, ένα σημείο «αιχμής».

Αλεξάνδρα Κοροξενίδη: Στην τελευταία σου έκθεση στον εκθεσιακό χώρο *Akwa Ibom* (www.akwaibomathens.org) παρουσίασες μία σειρά ζωγραφικών έργων με θέμα την σταύρωση. Το βάσανο και η βία είναι στοιχεία που συναντάμε όχι συχνά αλλά πάντως έντονα σε κάποια έργα σου. Από την άλλη μεριά, υπάρχει στο έργο σου μία κατάφαση της ζωής, μία αναγνώριση της ζωτικής δύναμης. Πώς αντιλαμβάνεσαι αυτές τις δυναμικές;

Θανάσης Τότσικας: Η τελευταία σειρά με την «Σταύρωση» ήταν αυτοβιογραφική. Είναι ένα είδος προσωπικής Σταύρωσης που σχετίζεται με θέματα επιβίωσης, έχει σχέση με τον χωροχρόνο της δικής μου πορείας. Με το ότι δεν υπάρχουν μηχανισμοί, σε θεσμικό ή σε ανθρώπινο επίπεδο, που μπορούν να βοηθήσουν κάποιον όταν βρεθεί σε δύσκολη θέση. Στην παλαιότερη περφόρμανς με τον καβαλάρη, η βία, η καταπίεση από άνθρωπο σε άνθρωπο είχε να κάνει με το πρωτόγονο, την επιβίωση. Όμως δεν θέλω να εμπλακώ με πολιτικά μηνύματα, περισσότερο με ενδιαφέρει η κοινωνική και η ανθρώπινη συνθήκη. Αυτό που θέλω είναι να ερμηνεύω τα πράγματα της ψυχής. Ο θάνατος με απασχολεί ως κάτι υπαρξιακό, ως μετάβαση από μία κατάσταση στην άλλη ακόμα και χρωματικά, π.χ. από το κόκκινο στο πράσινο, από το κρύο στην ζέστη, από την άνοιξη στο φθινόπωρο, πώς γίνεται η μετάβαση, αν γίνεται ομαλά βίαια και (αυτό) είναι και μία πλαστική ερμηνεία. Είναι το σημείο συνάντησης, της τομής που βλέπουμε και στα γεωμετρικά έργα. Η μετάβαση έχει μία ενέργεια, μία ζωή. Πιστεύω στην ζωτική δύναμη των πραγμάτων. Με ενδιαφέρει το στοιχείο της ενέργειας, πχ. το πώς γύριζαν οι μεταλλικοί κύλινδροι στο έργο της Ντοκουμένα το 1992, ή το πώς ιριδίζουν τα χρώματα – γι' αυτό χρησιμοποιώ και χρώματα βαφής αυτοκινήτου, πράγμα πολύ δύσκολο (...) επίσης η φωτιά εξ' ου και το πυρακτωμένο σπίτι που εξέθεσα παλαιότερα.

Με ενδιαφέρει το μυστήριο της ζωής και το δέος που προκαλεί. Σε αυτή την ζωή καλείσαι να δράσεις, να κάνεις κάτι. Είναι θέμα επιβίωσης αυτή η συμμετοχή, το να είσαι σε μία συνεχή δράση, είναι κάτι αρχέγονο. Στην τέχνη όσο μικρότερη είναι η συμμετοχή σου τόσο πιο ανήσυχα είναι τα έργα. Βλέπεις π.χ. την οργιαστική δύναμη, τις αναστατωμένες πινελιές στα έργα του Van Gogh, αλλά τελικά όλα είναι πολύ ήσυχα, βλέπεις το γκρι παρότι είναι όλα τόσο

έγχρωμα. Όσο περισσότερη η δράση, τόσο μεγαλύτερη η ησυχία.

Αυτά τα ζητήματα είναι υπαρξιακά: είναι η θέαση της ύπαρξής σου γύρω σου, αυτή είναι η τέχνη. Δεν μπορώ να καταλάβω πώς συμβαίνει αυτόν το καιρό, ίσως λόγω κορωνοϊού, δουλεύω με μία έκσταση, σαν τους αναστεράρηδες. Μόλις πετύχω κάτι, καταφέρω κάτι ησυχάζω, είναι ένα αίσθημα καθαρής ύπαρξης.

AK: *Μιλάς για τις αρετές ενός έργου τέχνης, ποιες θεωρείς ότι είναι αυτές και πώς γίνονται αντιληπτές;*

ΘΤ: Το θέμα ενός έργου δεν είναι το ζητούμενο. Το κρίσιμο είναι να κάνεις κάτι που να έχει παρουσία, κάτι από την ύπαρξη σου, ο καλλιτέχνης πρέπει να έχει βάλει τον εαυτό του στο έργο. Ένα έργο έχει αρετές όταν εμπεριέχει την μαστορική μέσα. Τότε προκαλεί τον θαυμασμό, μοιάζει ακατόρθωτο.

Η τέχνη προϋποθέτει μία υψηλή αντιληπτικότητα (sic) στο πώς μπορεί να φτιάξει κανείς κάτι, το να φτιάχνεις τέχνη είναι μία άσκηση της νοημοσύνης, το να ξέρεις να είσαι μάστορας. Μαστορική σημαίνει να είσαι πολυμήχανος. Ακόμα και στα ψηφιακά έργα που έχω κάνει, υπάρχει το μαστοριλίκι, η σπουδή. Στο χώρο της τέχνης γίνεται και κάτι παραπάνω, μία υπέρβαση, για παράδειγμα, της λογικής έτσι ώστε να φανεί η διάσταση της ψυχής πέρα από τον ορθολογισμό και να ικανοποιηθεί η ψυχή. Η τέχνη απαιτεί να έχεις μία διαισθητική ικανότητα και αυτό γίνεται χωρίς να το καταλαβαίνει κανείς.

Θα ήθελα τα έργα που φτιάχνω να είναι σαν ένας φυσικός καρπός και μάλιστα ένα καινούριο είδος καρπού το οποίο κανείς δεν θα μπορούσε να δει αν δεν το έφτιαχνε. Και για να γίνει αυτό, πρέπει να είσαι σε μία διαδικασία που δεν έχει σκοπιμότητα, διότι υπάρχουν διάφορες σκοπιμότητες σε όλους τους χώρους που σε εμποδίζουν από το να είσαι φυσικός.

AK: *Ασχολείσαι πολύ με την υλικότητα, με τα ίδια τα αντικείμενα, πχ κατασκευάζεις μουσικά όργανα, αντλείς από την εμπειρία και τα δικά σου βιώματα. Πώς συνδέεται η χρησιμότητα με την αισθητική, πώς συναντώνται το καθημερινό με την αισθητική;*

ΘΤ: Με μία μικρή μετατόπιση μόνο μπορείς να δεις κάτι πραγματικό και καθημερινό με μεταφυσική διάσταση ως κάτι ευρύ. Σε αυτή την μετατόπιση λειτουργεί ο εγκέφαλος στο έπακρο, είναι μία άσκηση της λειτουργίας του νου. Μέσα από την διαδικασία της μαστορικής

καταλαβαίνεις τους νόμους της φύσης που είναι π.χ., η αντοχή των υλικών, η βαρύτητα, η ταχύτητα, ο ρυθμός, οι ήχοι. Η αισθητική είναι η επιβεβαίωση των φυσικών νόμων σε οποιαδήποτε μορφή. Με την πλαστική διάσταση εντρυφείς στα πράγματα και τα κάνεις ακόμα πιο πραγματικά, μπαίνεις στην ουσία τους. Η τέχνη τους δίνει μία άλλη διάσταση. Στην σειρά με τα «Μαχαίρια» στην έκθεση Γεωμετρίες αλλά και αλλού, με ενδιαφέρει να είναι λειτουργικά, να κόβουν σαν ξυράφι, πράγμα εξαιρετικά δύσκολο να το πετύχεις. Με ενδιαφέρει όμως και η φόρμα, πολλά μοιάζουν σαν κονστρουκτιβιστικές μορφές ή σαν ειδώλια, νεολιθικά εργαλεία. Έχω σχεδιάσει πάνω από πέντε χιλιάδες φόρμες, κάποιες με ελάχιστες διαφοροποιήσεις η μία από την άλλη, σαν μία άσκηση ισορροπίας και κατανόησης. Θέλει σπουδή αυτό, φαντάσου πώς στην αρχαία αγγειογραφία ο σχεδιασμός μίας τέλει γραμμής με την μία, σήμαινε τρομακτική εξάσκηση. Με ενδιαφέρει η πορεία της φόρμας, το πώς η γραμμή καταλαβαίνει τον χώρο, η μεστότητα του όγκου μέσα στο χώρο που συναντάς στα νεολιθικά εργαλεία. Αυτά προκύπτουν από την λειτουργικότητα και από κάποιους νόμους της φύσης. Δεν είναι λοιπόν μόνο η ύλη και η λειτουργικότητα αλλά το πώς ο άνθρωπος κατανοεί αυτούς τους νόμους, πώς τους αναπτύσσει μέσα από την τεχνογνωσία και την τεχνολογία. Η ματιά είναι ανθρωποκεντρική, στο πώς φτάσαμε να δημιουργούμε τόσα πράγματα.

AK: Ζεις μέσα στην φύση και μάλιστα, κατά διαστήματα διαμένεις σε ένα παντελώς απομονωμένο μέρος, στο οποίο έχεις ανακαινίσει ένα παλαιό μαντρί για ζώα. Έχεις κάνει πολλά ζωγραφικά έργα με θέματα από την φύση καθώς και γλυπτά και σε όλα υπάρχει τόσο η ζωτικότητα της φύσης και μία κατάνυξη απέναντι στην ζωτικότητα της φύσης; Τι αντλείς από την φύση; Το έργο σου στο Outlook ήταν μία μορφή τοπιογραφίας;

ΘΤ: Η φύση είναι ο μεγάλος δάσκαλος. Εδώ που βρέθηκα ήλθα αντιμέτωπος με το φαινόμενο της ζωής, είναι ένα μυστήριο που προσπαθώ να εξιχνιάσω. Το έχω ίσως παρακάνει διότι εκεί, στο μέσο του πουθενά όπου πηγαίνω κάποιες φορές και για να διανυκτερεύσω, είναι όλο φύση, σαν μία προϊστορική κατάσταση. Στην φύση νοιώθεις μία κατάνυξη, μία απαλλαγή από τα βάρη που κουβαλάς. Σε πιάνει δέος, αυτό με δραστηριοποιεί, μου δίνει ενέργεια. Είναι μία οργιαστική κατάσταση και από εκεί βγήκαν και τα ζωγραφικά έργα που έκανα επί τόπου πετώντας μπογιές πάνω στον καμβά και δημιουργώντας χρωματικά pixel. Στο έργο του Outlook ήθελα να ερμηνεύσω αυτόν το παραδεισένιο τόπο με το νερό και τα δέντρα, το αίσθημα της ευδαιμονίας που ένιωσα εκεί. Όλες μαζί οι φωτογραφίες ήταν σαν μια τοιχογραφία του Piero della Francesca, είχαν μία αναλογία, μία ερμηνεία. Είχα επίσης στο μυαλό μου τον Cezanne και την εμμονή του με το τοπίο. Ήταν και ένα σχόλιο για την θέση μου στην τέχνη. Το γυμνό σώμα ήταν σαν μία μεταφορά του πρωτόγονου και της καθαρότητας. Τοπιογραφία για μένα είναι η

παρουσία μου στην φύση.

AK: *Ακόμα και στα αφηρημένα ζωγραφικά έργα, τα γεωμετρικά σχήματα παραπέμπουν σε δομές της φύσης;*

ΘΤ: Τα έργα αυτά έχουν σχέση με την φύση, έχουν σχέση με την χάραξη, και την αισθητική. Είναι πολλά πράγματα. Με ενδιέφερε η ενέργεια, η κίνηση. Πολλές φορές δεν μπορείς να μιμηθείς την φύση και ανατρέχεις στην τεχνολογία.

AK: *Έχεις ασχοληθεί πολύ και με μουσικά όργανα, την κατασκευή τους, τον ήχο, κυρίως το ινδικό σιτάρ και τα παλιά δημοτική μουσική. Ο ήχος ως γλυπτό, ήχος και επιτέλεση, μουσικό όργανο, τεχνολογία, αντικείμενο και άυλο στοιχείο υπάρχει τόσο συνδυαστικά όσο και μεμονωμένα στην δουλειά σου. Ο ήχος είναι και αυτό κάτι ζωντανό, που συνδέεται με την σημασία της απόδοσης μίας εμπειρίας αλλά και με τα ανθρώπινα επιτεύγματα;*

ΘΤ: Παλαιότερα, στο πλαίσιο του Φεστιβάλ του Άργους, είχα κάνει ένα τεράστιο γλυπτό στο αρχαίο θέατρο του Άργους, έργο που έμοιαζε με αρχαίο ελληνικό αυλό και έβγαζε ήχους με τον αέρα που πέρναγε μέσα από τους σωλήνες. Έχω εκθέσει τύμπανα που πάλι έβγαζαν ήχους από τον αέρα, έχω κάνει διάφορες δουλειές. Με ενδιαφέρει ο ήχος και τον καταλαβαίνω, ακόμα και τα μαχαίρια όταν βάφονται, βγάζουν ήχους. Αλλά το πιο βασικό στην μουσική (είναι) ο ήχος του λόγου και η μουσικότητά του. Πήγα στην Ινδία όχι για να δω τα μουσεία αλλά για να μάθω να παίζω αυτό το εξαιρετικά περίπλοκο όργανο που είναι το σιτάρ. Ήθελα να έχω την εμπειρία των ακουσμάτων αυτών, την πεμπουσία από την μουσική που προκύπτει από την μελαγχολία και την θλίψη. Με ενδιαφέρει ο λόγος στα παραδοσιακά μοιρολόγια της Ελλάδας. Έχω την εντύπωση ότι οι σύγχρονοι μουσικοί βιάζονται.

AK: *Έχεις πει ότι μέσα από την αυθαιρεσία, γεννιέται κάτι καινούριο, διότι η αυθαιρεσία παρακάμπτει τον φόβο και έχει ένα στοιχείο ελευθερίας. Πρακτικά τί σημαίνει η αυθαιρεσία στον τρόπο δουλειά σας; Είναι η παράκαμψη της ανάλυσης, η ορμή, το άκουσμα του ενστίκτου, η τόλμη – ακόμα και το γεγονός ότι αν εξαιρέσει κανείς αποσπασματικές σπουδές στην ΑΣΚΤ και την Ecole des Beaux Arts στο Παρίσι, είσαι αυτοδίδακτος;*

ΘΤ: Ο καθένας έχει τον δικό του τρόπο να σπουδάζει. Στην Γαλλία πήγα περισσότερο για να είμαι κοντά στους άλλους σπουδαστές όχι διότι είχα κάτι να μάθω. Μαθαίνεις από παρατηρήσεις, από τα πάντα και τους πάντες, από τους ανθρώπους που έρχεσαι σε επαφή. Η διαδικασία είναι

και αυτή μάθηση. Πολλές φορές γίνεται κάτι αυθαίρετα αλλά αποδεικνύεται δημιουργικό στην πορεία, στην εξέλιξη του έργου. Ο κυριότερος οδηγός είναι να κάνεις αυτό που σου λέει η διάθεσή σου, που ζητά η ψυχή του. Πιστεύω στο ένστικτο, το καταλαβαίνεις αυτό που θέλεις να κάνεις, και αυτό δεν είναι άλλο παρά ο προσανατολισμός του ιδίου του εαυτού.

AK: *Διαρκώς προκαλείς τον εαυτό σου και εκπλήσεις το κοινό με την ποικιλία των εκφράσεων σου. Είναι το καινούριο, η πρόκληση, ένα ζητούμενο για εσένα και την τέχνη;*

ΘΤ: Δεν έχω καμία διάθεση να προκαλέσω. Αυτό που με ενδιαφέρει είναι να φτάσω τον εαυτό μου στα όριά του, να δοκιμάσω τις δυνατότητές μου. Με τα μαχαίρια, για παράδειγμα, παλεύεις μήνες και μέσα από την σπουδή φτάνεις σε ένα σημείο που καταφέρνεις το μαχαίρι να είναι ξυράφι, τόσο αιχμηρό, σαν να γίνεται μία διάσπαση του ατόμου. Το να φτάσεις σε αυτό το σημείο είναι μία κάθαρση, σε κάνει να ησυχάζεις. Οι καλλιτέχνες δουλεύουμε πάνω στο χώρο της ψυχής. Με την τέχνη πρέπει να καταλάβει κανείς το πώς η ψυχή διαμορφώνεται, το πώς αλλάζει με τον χρόνο. Όλα ξεκινάνε από έναν εαυτό που έχεις φτιάξει. Ο καλλιτέχνης πρέπει να μην φοβάται, να κάνει αυτό που θέλει. Η τέχνη, η δουλειά μου, είναι τρόπος ζωής. Είναι και επικοινωνία: θα ήθελα να δείχνει μία πιο βαθιά κατανόηση της συνειδητής ύπαρξης.

<https://theartnewspaper.gr/synenteyxi/thanasis-totsikas-ta-erga-poy-ftiachno/>